

Älyn poliittisesta korrektiudesta

Anto Leikola

Professori Tatu Vanhasen haastattelu *Helsingin Sanomien* Kuukausiliitteessä (elokuu 2004) ja sittemmin hänen artikkelinsa ”Gloaalisten kehityserojen juuret ihmisten erilaisuudessa” tässä lehdessä (*Tieteessä tapahtuu* 6/2004) ovat aiheuttaneet melkoisen mielipiteiden myrskyn, vaikka kenties vain vesilasissa. Vanhasen todellisiin tai kuviteltuihin käsityksiin on suhtauduttu suorastaan kauhistellen, ja jopa Hitlerin haamua on manattu esiin bunkkeristaan. Samanlaista kauhistelua olen huomannut vuosien mittaan myös esimerkiksi Pentti Linkolan ajatusten saaneen, ja moni kai mielellään panisi toisen rautoihin ja toisen lautoihin, toisen rasistina ja toisen fasistina.

Jos Vanhasen tarkoituksena on ollut herättää kauhistusta tai edes vain hätkähdyttää porvareita, hän on onnistunut. Tämä ei kuitenkaan liene ollut hänen tarkoituksensa. Tuntuukin siltä että yhtenä kauhistelun syynä on ollut ns. poliittisen korrektiuden puute, ja juuri se on myös antanut hyvää tarkoittaville ihmisille tilaisuuden tuoda esiin omaa korrektiuttaan. Kuten hyvin tiedetään, se mikä on poliittisesti korrekta, vaihtelee ajan mittaan. Vuosikymmenien ajan meillä oli epäkorrekta esittää mitään ”neuvostovastaista”, mutta nykyään kriittinen suhtautuminen entiseen Neuvostoliittoon on sallittua, jopa suotavaa, ja Yhdysvaltojakin on soveliaista moittia, kunhan ei mene niin pitkälle että erehtyy arvostelemaan itseään Euroopan Unionia.

Sata vuotta sitten oli poliittisesti täysin korrekta väittää, että neekerit ovat tyhempimpiä kuin valkoihoiset, eikä väitettä yleensä tarvinnut erityisemmin perustella. Mutta kysymys ei ollut vain ihonväristä; Euroopankin kansoista esimerkiksi suomalaiset olivat erityisen hidaslyisiä. (Entisajan käsityksiä naisten älykkyydestä en uskalla edes mainita, jotten tulisi syytetyksi rasismin lisäksi seksismistäkin.) Nykyään tällainen väite olisi afrikkalaisten suhteen ehdottoman epäkorrekta, varmaan myös suomalaisten suhteen, elleivät suomalaiset uskoisi olevansa jo yhtä älykkäitä kuin muutkin eurooppalaiset, kenties älykkäämpiäkin. Vuosisadan alkupuolella suomalaiset olivat kuuluisia kestävyysjuoksijoita, nykyään he tekevät kännyköitä:

mikä huimaava kehitys yhdessä pienessä kansassa! Kenties yhtä loistava tulevaisuus odottaa myös etiopialaisia ja kenialaisia?

*

Vakavasti puhuen, on kiinnostavaa tarkastella, mitä Vanhanen oikeastaan on sanonut. (Käytän tässä pelkästään hänen kirjoitustaan *Tieteessä tapahtuu* -lehdessä.) Vanhanen väittää ensinnäkin, että kaikki ihmiset poikkeavat geneettisesti jossain määrin toisistaan. Toiseksi hän väittää, että yksilöiden välisillä älykkyyseroilla on osaksi geneettinen perusta. Kolmanneksi hän väittää, että eri populaatioiden välillä on keskimääräisiä osittain geneettisiä eroja älykkyydessä, niin kuin useissa muissakin ominaisuuksissa. Ja neljänneksi hän väittää, että eri kansakuntien väliset ”kehityserot”, joiden kriteerejä hän luettelee useita (lukutaito, kolmannen asteen koulutus, kansantulo, tuloerot, elinikä, demokratisoituminen) johtuvat osaltaan mainituista geneettis-pohjaisista eroista.

Kompastuskiveksi tulee käsite ”älykkyys”, jonka Vanhanen määrittelee tietyn mentaaliseksi ominaisuudeksi tai kyvyksi. Kun en ole psykologi, en osaa sanoa, voidaanko ”älykkyyttä” todella pitää kovin monoliittisenä ominaisuutena, kun eivät paljon spesifisemmät ”musikaalisuus” tai ”taiteellinen lahjakkuuskaan” ole sellaisia. Voi olla, että se mitä älykkyydestit mittaavat on jotain paljon epämääräisempää, ja voi myös olla, että nykyiset testit ovat päteviä yhdessä kulttuurissa mutta eivät toisessa. Kenties ”älykkyys” ei ylipäänsä ole mitattavissa vaan ainoastaan käytännössä havaittavissa. Eräät tutkijat ovat tosin halunneet nimittää IQ-testeillä mitattavaa ominaisuutta ”älykkyyden” sijasta vain I:ksi, korostaakseen että se mitä mitataan ei heidän mielestään itse asiassa olekaan älykkyyttä. Ehkä eri maista saadut IQ-arvot eivät todellakaan ole vertailukelpoisia keskenään edes senkään vertaa kuin ”kehityskriteerit”, eikä asiaa varmaan paranna se että testitulosten puutteessa lainataan naapurimaiden arvoja (siitäpä vasta meteli nousisi, jos suomalaisten kohdalle merkittäisiin kylmästi ruotsalaisten tai peräti venäläisten arvot!).

*

Mutta nämä eivät ole keskustelussa olennaisia seikkoja. Useimmat meistä pitävät ilmeisenä, että jotkut ihmiset ovat luonnostaan fiksumpia kuin toiset ja että tämän fiksuuden puutetta ei aina koulutuksellakaan voi parantaa. Samoin näyttää olevan matemaattisen lahjakkuuden tai musikaalisuuden tai pikajuoksu kyvyn ja monen muun henkisen ja fyysisen ominaisuuden laita. Tuohesta ei tule takkia, sanoo sananparsinikin, eikä epämusikaalisesta poropeukalosta saada huippuviulistia millään opetuksella.

Näiden kykyjen geneettinen pohja siis hyväksytään yleisesti. Mutta poliittisesti korrekiksi aksiomaksi otetaan silti, että tuo pohja on kaikilla kansoilla ja kaikkina aikoina sama, eli ihmispopulaatioiden välillä ei voi eikä saa olla keskimääräisiä geneettisiä eroja. Tämä aksioma ei voi perustua mihinkään tieteelliseen argumenttiin vaan moraaliseen väitteeseen: koska ihmiset ovat tasa-arvoisia, heidän täytyy olla myös tasapäisiä, ja sama koskee myös ihmisten muodostamia populaatioita. Siitä miten pitäisi olla, on johdettu se miten on, eikä tämä ole aivan hyväksyttävää logiikkaa. Vanhasen sanoin: "Kaikkien kansojen on implisiittisesti otaksuttu olevan henkiseltä potentiaaliltaan yhdenvertaisia. Tällainen aksiomaattinen lähtökohta on ollut virheellinen."

*

Kaikesta huolimatta voidaan kysyä, miksi ns. kehitysmaat ovat siinä tilassa kuin ovat. Miksi

esimerkiksi Afrikassa ei syntynyt sellaista tiedettä ja teknologiaa, että se olisi vetänyt vervoja sille joka syntyi Euroopassa ja joka osaltaan edesauttoi eurooppalaisia alistamaan niin Afrikan kuin paljolti muutkin maanosat? Miksi sitä ei syntynyt edes Aasiassa, lähinnä Kiinassa tai Japanissa, missä muuten vallitsi pitkälle kehittyneet, korkeatasoinen kulttuuri ja älykkyysosamäärätkin olivat kohdallaan?

Omasta puolestani arvelen, että Euroopan historiassa on ollut muutama ainutkertainen vaihe, jotka ovat antaneet eurooppalaisille sekä kuvaannollisesti että ikävä kyllä myös konkreettisesti aseet käteen: antiikin Kreikan filosofia sekä renessanssi, mukaan luettuna 1600-luvun tieteen vallankumous sen jatkeeksi. Näitä ei koskaan ole esiintynyt Idän kulttuureissa, sen enempää kuin Afrikan tai Amerikan alkuperäiskulttuureissakaan.

Voidaan myös kysyä, miksi aasialaiset tai afrikkalaiset eivät ole jo aikaisemmin omaksuneet eurooppalaisen kulttuurin vahvimpia puolia, kun he nyt ovat sitä kuitenkin tekemässä. Onhan se onnistunut suomalaisillekin, näille tyhmillä ja alkukantaisille tsuhnille, joita ei menneinä vuosisatoina juuri nähty siellä missä ruutia keksittiin.

Kirjoittaja on oppihistorian emeritusprofessori ja kehitysbiologian dosentti emeritus Helsingin yliopistossa .